

SLAGIÐ VIÐ LA PLATA

eftir G. LANDSBOROUGH . MICHEL NIELSEN_týddi

XV.

Teir fangarnir, ið vóru umborð á Graf Spee, vóru teir, ið hövdu tað ringast meðan slagið stóð á. Eitt var at vera staddur uppi á dekkinum og kempa. Nakað heilt annað var tað at sita fangaður í einum stálkassa beint undir einum buldrandi kanóntorni. Tiðin gekk oføra spakuliga. Av og á ristist slagskipið so illa, at fangarnir hildu, at tað varð rakt og við at søkka, og av og á brustu granatir so tætt við, at teir kundu hoyra, hvussu tær stóru aldurnar slógu móti síðuni. Knappliga brast ein granat uppi á dekkinum, og hol kom á. Gjøgnum holið sóu fangarnir himmalin og eina sundursoraða 6-tumma kanón. Teir royndu at halda úttík gjøgnum holið, og tað sýntist fyrri teimum eins og týsk-aramir ikki orðiliga tóku lut í bardaganum. Teir vóru deyðaræddir, men hartil var at siga, at teir vóru alt ov ungar. Teir sóu ikki út til at vera stórt eldri enn frá 17 til 23 ár. Sum slagið gekk fyrri seg, sóu fangarnir, hvussu teir særdi týsk-aramir blivu bornir niðurundir, og hvussu teir deyðu blivu lagdir í eina rógvu uppi á framdekkinum. Tað var ein ræðulig sjón, og tað bleiv lítið frægari sum frá leið, tí nú byrjaði tað at bliva heitt og lík- inu gingu í upploysing. Lukturin var ræðuligur, hóast týskir marin- arir skolaðu líkin í heilum við eini slangu og tveittu desinficeran- di evni yvir tey. Men sjónin av teim deyðu hevði nógv verri ávirk- an á týskararnar sjálvar enn á bret- amir. Í heilum sóust menn, ið spýðu, og nógvir vóru teir sum fóru á w.c. henda dagin, eins og sjónin av slaktarinum var ov nógv hjá teimum ungu. Moralurin var ógvuliga lágur, og kanska var tað hetta, ið fekk Langsdorff til at sleppa sær til rýmingar. Manningin hjá honum dugdi í lotuni lítið til bardaga.

Teir bretsku sjómenninir hildu lítið um skilið á Graf Spee bæði áðrenn og meðan bardagin stóð á. Teir mintust at teir hövdu sæð sjón- ir, ið aldri vildu koma fyrri í bret- ska flotanum. Menn á varðhaldi, ið stóðu og royktu. Menn ið sótu uppi á kanónunum og royktu. Teir höv- du eisini lagt til merkis, at teir yngri yvirmenninir sjáldan ella ongan tíð heilsaðu uppá teir eldru. Hetta dugdi kanska til at gera við- urskiftini umborð á skipinum góð í friðartíð, men úrlitið kom nú fram undir slagnum.

Ongin týskari kom í nánd av bretunum fyrr enn fimm dagar eftir at kanóneldurin var givin uppát. Tað var nú at slagið var blivið til eitt forfylgils, har teir bretsku krússararnir lógu í halanum á lummaslagskipinum. Knappliga rópti onkur uttanfyri: »Hava tit tað gott inni har?« Nú mintust týsk- ararnir also aftur, at teir vóru har. Nei, onkur var hent hjá teimum, annað enn at teir vóru tystir og gorphungarðir. Teir hövdu jú ikki smakkað bitan ein heilan dag. Ein hálvan tíma seinni kom ein týsk- arinn inn við eini fullari spann við citrónvatni og rugbreyði. Tað var alt, ið teir fógu. Nakað seinni kom uppattur ein inn við meira citrónvatni og breyði, og hesaferð hevði hann nokur blikk av pylsum

við. Hann greiddi teimum frá, at komfýrnir og avnarnir vóru í ólág, og at eingin kundi fáa heit- an mat umborð. So gingu timarnir spakuliga. Tá skjótingin byrjaði aftur fóru teir aftur upp í holið at hyggja eftir, til tað var blivið myrkt. So fóru teir í koyggjuna, bangnir og troyttir.

Stutt tíð aftaná, at Exeter hevði fingið boð um at sleppa sær suður- eftir fekk Harwood eini boð frá Langsdorff. Hesi boðini fekk Harwood til at undrast, tí tey søgdu m.a. at tað lummaslagskipið, ið bretarnir jakstraðu ikki var Admiral Scheer, sum teir hövdu hildið, men Graf Spee. Boðini ljóðaðu so- leidis: »Takið bjargingarbatar upp frá einum bretskum farmaskipi.« Men tá teir komu fram vóru ongir bjargingarbatar.

Langsdorff var komin fram á eitt óheppi bretskt farmaskip beint á leið síni, og ætlaði alt fyrri eitt, hóast hann flýddi, at søkka tað. Tað var tað 5.000 tons stóra eim- skipið, ss. Shakespeare, ið var á leið móti La Plata ánni. Graf Spee sigldi beint imóti tí og skjeyt ávaringarskot fyrri at fáa tað til at steðga. So gav Langsdorff bretsku skiparanum boð um at sleppa sær í bátarnar, tí hann ætlaði at torpe- dra skipið. Alt hetta sóu bretsku krússararnir, men teir vóru alt ov langt burturi til at kunna gera nakað.

Skiparin á Shakespeare hevði tó heilt aðrar ætlanir, og haruppi hevði hann ikki havt í huga at rýma frá skipi sínum, so hann svaraði Langsdorff stutt og greitt, at hann ikki ætlaði at fara í bjarg- ingarbatarnar. So stóðu bretsku sjó menninir har, meðan lummaslag- skipið legði seg til rættis til at skjóta eina torpedo av. Hesar minuttimar mugu hava verið ringir hjá manningini á Shakespeare, sum bert stóðu og bíðaðu á dekkinum, men so gav Langsdorff knappliga boð um at halda leiðina fram, og Graf Spee slapp sær burtur aftur við miklari ferð. Menninir á Shake- speare vilja altíð minnst Langs- dorff sum ein mann, ið ófegin tók mannaliv, sjálvt í krígunum.

Tað eydnaðist ikki hjá Langs- dorff at seinka forfylgjarum sínum.

Teir bretsku krússararnir eltu Graf Spee alla náttina, og hóast tað tóktist teimum ófatiligt, at Langs- dorff av egnu tilvild skuldi sigla beint inn í flöskuhálsin við La Plata, so gjørdi hann tað. Hann skjeyt enn nakrar ferðir og teir svaraðu aftur, men ongin rakti, og fyrsti parturin av slagnum við La Plata endaði ikki fyrr enn klokkan 0050 tann 14. desember, tá Graf Spee slepti akkerinum á botn í havnini í Montevideo.

XVI.

Slagið var tó als ikki liðugt enn. Teir bretsku krússararnir legdu seg nú uttanfyri rennuna, ið gekk inn til havnina í Montevideo fyrri at ansa eftir at Graf Spee ikki slapp sær burtur í myrkrinum. Bretar hildu, at tað mundi verða lætt hjá lummaslagskipinum at renna út á opið hav, tí teir hövdu bert hálvt- annað kríggsskip at ansa eftir við. Rætt var, at tey stóru kríggsskipini sum Ark Royal, Renown, Neptune

Dorsetshire, Shropshire og Cumber- land vóru á leið móti La Plata ok- inum, men tað einasta, ið fram kundi koma innanfyri rimiliga tíð, var Cumberland, ið hevði eina eld- megi, ið svaraði til ta hjá Exeter.

Nú byrjaði so tað diplomatiska slagið. Commodore Harwood setti seg alt fyrri eitt í samband við bretsku umboðsmanninum í Uru- guay, og hesin gjørdi alt, hvat hann kundi fyrri at lætta um hjá bretsku varðhaldsskipunum. Hann leigaði ein sannan flota av smáum farmaskipum og sleiparum til at ansa eftir Graf Spee, so hann ikki skuldi sleppa av stað ósæddur. Eis- in fann umboðsmaðurin uppá snildir fyrri at halda Graf Spee inni í Montevideo til bretsku hjálpin- móguliga kundi koma fram. Hann sendi við passaligari tíð imillum ensk farmaskip út frá havnini í Montevideo. Soleiðis varð Graf Spee noyddur til at verða liggjandi í minsta lagi 24 timar aftaná at tað var farið, tí sjálvst týskararnir noydd- ust at fylgja teim millum tjóðasam- tyktunum.

Graf Spee bað um at sleppa at liggja 14 dagar í Montevideo, men hetta var teimum noktað. Eftir sam- tyktunum hevði Graf Spee bert loyvi til at liggja 24 timar í eini uttanveltari havn, men teir sluppu tó at verða har í upp móti 90 tim-

Graf Spee veruliga hevði fingið. BBC segði eisini frá — fyrri at ræða týskararnar — at ein stórir enskur herfloti longu lá uttanfyri Montevideo og bíðaði eftir at Graf Spee skuldi stinga nosina út, men hetta var sjálvstagnat lygn. Bert Ajax, Achilles Cumberland, ið nú eisini var komin fram lógu har, men tað ið hevði mest týðning var, at týskararnir, ið annars skuldu kent alt til lygusögur, trúðu hesum, og man tað helst hava verið óttin fyrri bretsku flotanum, ið fekk Langsdorff til at taka tær fylgjandi avgerðirnar.

XVII.

Fangarnir umborð á Graf Spee sluppu eisini út nú. Aftaná at hvor skipari hevði verið uppi og sagt farvæl við Langsdorff, ið framvegis var ógvuliga hoviskur — hann segði m.a. við Cpt. Dove frá Africa Star, at hann helt at bretar mundu vera heimsins bestu sjómenn, tað hövdu teir júst nú prógvað í bar- daganum. Langsdorff segði eisini við Dove, at hann hevði verið gestur hjá Admiral Cunningham við Spithead, og at hann hevði havt hovi til at heilsa uppá bretsku kongin og drottningina. Hetta helt hann vera heiður. Bretsku fangar- nir hildu, at Langsdorff var ein fyrsta flokks sjónmaður — ein av teim góðu gomlu, ið kanska als ikki hevði verið ómenniskjaligur nokk til starvið ið hann hevði fingið.

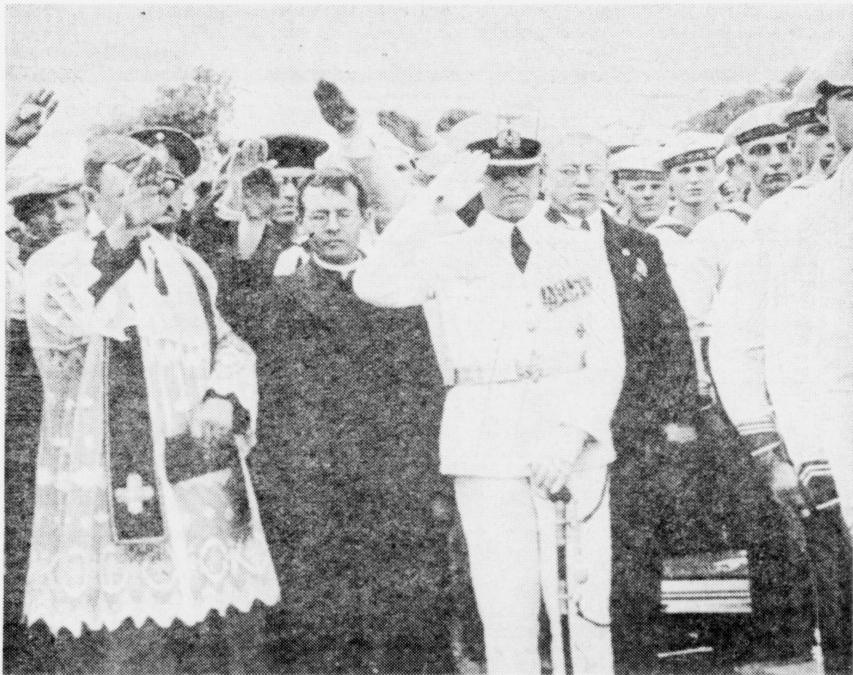
Dagin eftir, at fangarnir vóru sloppnir friir, jarðaðu týskararnir teir deyðu. Hetta varð gjørt til ein

byrjaði at hugsa um Hitler. Hetta var óivað fyrri at sýna tað, sum Langsdorff hugsaði um Nazismuna, og mangir blaðmenn útnýttaðu hetta í odd og æsir. Langsdorff sjálvr mundi neyvan leggja nógv í hetta, tí nú mundi hann óivað longu hava avgjørt lagnu sína.

Sum frá leið gjørdist alt meira spennandi. Hvat mundi Graf Spee fara at gera? Mundi hann royna at sleppa sær undan í niðju nátt, ella mundi hann koma út fyrri at berjast enn einaferð. Nú byrjaðu tíðindini í Montevideo, har tiggjutúsindavis av fólki var komið saman fyrri at siggja endan á hesum hættisliga gælinum, at siga frá at Langsdorff hevði fingið boð um at søkka skipið hjá sær sjálvr heldur enn at bretar skuldu sleppa at reypa um sigurin. Tann týska propa- gandamaskinan fylti týska fólki- num við lygnum og ósti tað upp móti bretim við teim ósonnu tíð- indunum at bretar skuldu hava nýtt gass móti Graf Spee. Sjálv- sagt vistu Goebbels og Raeder at tað var ikki so, men hetta hevði tað endamálið at venda eftiransnið hjá fólkinum frá tí tapinum, ið mátti koma — hetta vistu týsku leiðararnir longu tá. Tann frii parturin av heiminum lat seg tó ikki narra av týskarunum, og her eru nokur dømi um, hvat tíðinda- stovnar skrivaðu:

Tann 14. desember segði Asso- ciated Press of America:

»Aftaná ein 14 timars bardaga við trimum bretskum kríggsskip- um, liggur 10.000 tons lumma-

Langsdorff við jarðarferðina í Montevideo.

um. Hetta dámdi bretunum væl, tí so hövdu teir meira tíð og tíð var júst tað, ið teimum nýttust.

Nú var søgan um Graf Spee komin út um allan heimin, og varð hon ikki greidd frá á sama hátt allastaðnis. Propagandarðharrin fúr das REICH, Joseph Goebbels segði frá at Graf Spee hevði vun- nið ein stórsigur og sakt tey bretsku kríggsskipini Ajax og Exeter. Bretsk ir tíðindamenn vóru nógv nærri sannleikanum, hóast teir ikki vóru greiðir yvir, hvussu stóran skaða,

stóran pressufund, og tíðindini fóru eins og snarljós um allan heimin. Her hendi nakað, ið var gott »stoff« hjá antiýskum propa- gandistum. Aftaná at Langsdorff hevði hildið jarðartaluna og hevði kastað mold á kisturnar varð heils- að fyrri teim falnu. Allar hendur vórðu smekkaðar upp til eitt »Heil Hitler« — allar hendur uttan ein. Langsdorff heilsaði við hondini móti keppinum, eirs og menn hövdu heilsað í týska flotanum nógv nogv harrans ár áðrenn nakar

slagskipið Admiral Graf Spee nú fangað inni í Montevideo.

Tað eydnaðist hjá United Press of America at fastseta talið av deyðum og særðum umborð á Graf Spee.

»Roknað verður nú við, at har eru 36 deyðir og 60 særðir um- borð á týska lummaslagskipinum. Sjey sjúkrabilar byrjaðu í morg- um at flyta teir særdu burtur.« Felagini segdu eisini frá skað- anum á Graf Spee. AP segði tann 14: